Madencilik sektöründe TEHLİKE ÇANI

2015'i 'kayıp yıl' olarak geride bırakan madencilik sektörü, özellikle ihracattaki kan kaybının durması için gerekli önlemlerin alınmasını istiyor.

Meral KARAŞ

Türkiye ekonomisinin önde gelen sektörlerinden madencilikte tehlike çanları çalıyor. İhracatta son iki yıldır ciddi bir kan kaybı yaşan sektör temsilcileri, çözüm olarak da yatırım ortamının bir an önce iyileştirilmesini öneriyor.

Maden kaynakları bakımından zengin bir ülke olan ülkemizde madencilik sektörünün, son yıllarda birçok bürokratik engele takıldığı belirtiliyor. Sektörün ilgisizlikten yana sıkıntılı olduğunu ifade eden sektör temsilcileri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın ikiye ayrılarak, madencilik için bağımsız bir hizmet bakanlığı kurulmasını istiyor. Zamanının ve enerjisinin tamamını madenciliğe harcayabilecek Maden Bakanlığı'nın bir an önce kurulmasını sektörün başlıca ihtiyacı şeklinde gören sektör temsilcileri , ülke kalkınmasında stratejik öneme sahip madenciliğin bu konumdayken potansiyelini gösteremediği görüşünde birleşiyor.

Bürokratik engeller çok fazla

Madencilik Sektörü Başkanlar Konseyi Birliği'nden edinilen bilgiye göre, Türkiye maden ve metal ithalatına yılda yaklaşık 40 milyar dolar ödüyor. 52 çeşit hammaddesi bulunan Türkiye, bugün sadece birkaç çeşidi kullanabiliyor. Sektöründe Ar-Ge yapmak ve politika geliştirmek isteyen madencinin, projesini sunacağı bir üst merciye ihtiyaç duyduğunu dile getiren temsilciler, 21 bakanlıkla yazışmayı gerektiren uygulamalarla, sektörde maden ocağı açmanın mümkün olmadığını vurguluyor.

Başbakanlık Genelgesi ile madencilik yatırımları için gerekli izinlerin ve maden arama ruhsatlarının alınmasının, Başbakanlık'ın onayına tabi tutulduğunu hatırlatan sektör temsilcileri; bu durumun, maden arama ruhsatlarının ve madencilik yatırımları için gerekli izinlerin alınma süresini daha da uzattığını vurguluyor. Bu noktada, yaklaşık üç yıldır sürdürülen uygulama sonucu madencilik, 2012 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren küçülmeye başladı. Sektör ihracatında da buna paralel seyirle gerileme görülüyor.

İhracat kan kaybediyor

İstanbul Maden ve Metaller İhracatçı Birlikleri'nin (İMMİB) verilerine göre, 2014'te Türkiye'nin 157.6 milyar dolarlık ihracatından yüzde 2.9 pay alan madencilik sektörünün ihracatı, 2013'e göre yüzde 8 azaldı. 2014'te 4.6 milyar dolarlık ihracat yapan sektörün maden üretimi ise yüzde 12 azaldı. Üretimdeki düşüş, 2015'te de devam etti ve kasım ayı verilerine göre yüzde 6.6'lık küçülme yaşandı. İhracatta da aşağı yönlü seyir devam ederek, Aralık 2015 itibarıyla düşüş oranı yüzde 16'yı buldu.

Yabancı yatırımcı neden gelmiyor?

Başbakanlık Genelgesi ile ilgili idari mahkemelerde açılan bireysel davaların kazanılmasına rağmen, davalar geneli kapsamıyor ve her dosya için ayrı dava açılması isteniyor. Uzmanlar, açılan davaların da çıkar yol olmak yerine, süreç uzadığı için faaliyetlerin sekteye uğramasını engellediğini dile getiriyor. Türkiye'ye yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcıların bu nedenlerle yatırım kararlarında çekimser yaklaştığını dile getiren sektör temsilcileri, yabancı yatırımcının bir süreliğine yatırımlarını askıya aldığına dikkat çekiyor. Bürokratik engellerin, yeni maden üretim alanlarının açılmasına ve üretim hedeflerine ulaşılmasına da engel oluşturduğu gözleniyor.

2015 'kayıp yıl' oldu

Küresel ölçekte 2015'te ekonomiyi doğrudan etkileyen birçok gelişme yaşandı. Madencilik sektörü açısından da 'kayıp yıl' olarak geride bırakılan 2015, sektörün 2002'den itibaren devlet desteği ile sürdürülen ihracat artışını sekteye uğrattı. Birçok sebebin etkili olduğu düşüşte, Çin pazarındaki daralmanın da ihracatın düşmesinde etkili olduğu belirtiliyor.

2015'te ihracat gelirlerinin azalmasındaki bir başka unsur ise metalik cevher fiyatlarındaki düşüş. İMİB'ten alınan rakamlara göre, mevcut sorunların etkisiyle, 2014'te 4.6 milyar dolarlık sektör ihracatı, 2015 yılı sonunda değerde yaklaşık yüzde 16 gerileyerek, yaklaşık 4 milyar dolara düştü. İhracat miktarında ise 2015'te bir önceki yıla oranla yüzde 5 gerileyen sektör, 20.1 milyon tonluk ihracat yapabildi.

Sektör, bir yandan da Orman ve Su işleri Bakanlığı'nın uygulamalarıyla gündeme geliyor. Çıkarılan genelgelerle Maden Yasası'nın rafa kaldırıldığını ifade eden sektör temsilcileri, her yıl alınan orman tahsis bedellerinin, yaklaşık 10 ila 20 kat arttığını kaydediyor. Temsilciler, küresel ölçekteki benzerleriyle kıyaslandığında ise madencilikte ve ormancılıkta önde gelen ülkelerden Kanada'da, madencilerin ormanda bir hektar yeri 8 liraya kiralamasına karşın, Türkiye'de bu rakamın yaklaşık 20 bin lirayı bulduğunun altını çiziyor. Bu konuda, Türkiye'de de orman tahsis bedellerine belli bir seviyede sınırlandırılma getirilmesi talep ediliyor.

Sermaye girişi artırılmalı

Türkiye'de madencilik sektörünün istenen seviyeye çıkarılabilmesi için sermaye girişinin artırılması gerektiği görüşünde birleşen sektör temsilcileri, maden aramalarına yıllık 1 ila 10 milyon dolarlık risk sermayesi harcamayı taahhüt edecek firmalara destek verilmesini istiyor. Öte yandan, madencilikte dışa bağımlılığın azaltılabilmesi için sektörde yeni politikaların belirlenmesini talep eden yetkililere göre, ithalatına her sene milyarlarca dolar ödenen madenlerin, yurtiçinde aranması ve üretiminin stratejik yatırımlar kapsamına alınarak, teşvik edilmesi gerekiyor. Sektörel yatırımların teşviki kapsamında ise öncelikle, yatırımcının zararına olacak unsurlardan sektörün arındırılması gerektiği dile getiriliyor. Sektör temsilcileri, madencilik sektöründe kısa aralıklarla yapılan mevzuat değişikliğinin, yatırımcıların önünde engel oluşturduğunu dile getiriyor. Bu nedenle maden aramasına başlandığı andaki yatırımcı lehine olan mevzuat koşullarının, projenin ilerleyen dönemlerinde de yatırımcı lehine sürdürülmesi gerektiğini belirten uzmanlar, böylece yatırım için güvence ortamı sağlanabileceğini bildiriyor.

İhracatta en büyük gerileme Çin pazarında yaşandı

İhracatta en büyük gerileme Çin pazarında yaşandı. Kayda değer oranda düşüş yaşanan bir başka ülke ise komşumuz Irak oldu.

Madencilik yönünden son yıllarda olumsuz bir tablo çizen Türkiye, 2015'te başlıca küçülmeyi madencilik sektöründe yaşadı. 2014'te de benzer bir grafik çizen madencilik sektörünün bu seyri, ihracat rakamlarına da açıkça yansıdı. 2014'e göre 2015 yılında, değerde yüzde 15, miktarda ise yüzde 5 azalan maden ihracatına karşılık, sektör ithalatında kayda değer seviyede bir değişim görülmedi. Bu dönemde, Türkiye'nin taşkömürü ithalatı 4 milyar dolar, demir cevheri ithalatı da yaklaşık 1 milyar doları buldu.

2014 'de mermer-traverten (ham, yontulmuş blok), işlenmiş mermer, bakır cevherleri, krom cevherleri, tabii boratlar, çinko cevherleri, feldspat, ferro krom, kurşun cevherleri, kıymetli metaller ve manyezitte yüz milyon doların üzerinde ihracat yapıldı. Bu 11 maden çeşidi, 3.9 milyon dolarlık maden ihracatının yaklaşık yüzde 85'ini oluşturuyor. Başlıca düşüş gösteren ilk üç maden çeşidi ise bakır ve krom cevherleri ile ham mermer traverten bloklar.

Irak pazarı da geriledi

Öte yandan 2014'te 100 milyon doların üzerinde ihracat yapılan ülkeler sırasıyla, Çin, ABD, Belçika, İtalya, Irak, Suudi Arabistan, Hindistan ve İspanya oldu. İhracatta en büyük gerileme Çin pazarında yaşandı. Kayda değer oranda düşüş yaşanan bir başka ülke ise Irak oldu. İlk sekizdeki diğer altı ülkede de küçük miktarlarda ihracat gerilemesi görüldü.

Uluslararası boyutta bor ve mermer çeşitlerinde rezervi bulunan Türkiye'nin, uluslararası düzeyde başka maden rezervi yok. Bu durumu örneklendirmek gerekirse sadece Çin'in bir yılda üreterek, ekonomisine kattığı taşkömürü miktarı, Türkiye'nin sahip olduğu taşkömürü rezervinin dört katına denk geliyor. Ayrıca, başlıca rezervimiz bor konusunda da Türkiye'de yeterli seviyede çalışılmıyor. Bu alanda yapılan en son çalışma 10 yıl öncesinde kaldı. Yaklaşık 10 yıl önce, Bor Enstitüsü kuruldu. Enstitü, bor madenini kamuoyuna geleceğin enerjisi şeklinde tanıttı. Bu süreçte, bordan asfalt ve çimento üretilebileceği keşfedildi.

İşletmeler KOBİ'lerden oluşuyor

Öte yandan, medyada değişik amaçlarla gündeme taşınan toryum madenlerinin de bugün ne durumda olduğu bilinmiyor. Bu rezervler de devlet tekelinde olduğu için herhangi bir görüş bildirilemiyor. Maden Tetkik ve Arama'nın (MTA) tespit ettiği bazı linyitlerin ise gelecekte yeni rezerv konumunda değerlendirilebileceği öngörülüyor. Türkiye'nin madencilik sektöründeki işletmeleri de daha çok, KOBİ'lerden oluşuyor. Ancak madencilikteki küçülme eğilimi, bu tür işletmelerin kapanmasına yol açacak şekilde ilerliyor. Özellikle 1985'ten itibaren Türkiye'de madencilikle ilgili uygulamaya alınan yasal mevzuatlar, sektörü ileriye değil, geriye taşıyor. Hatta 1990'lı yıllardan sonra, madencilikle ilgili bürokratik kadrolar sürekli aşındırıldı.

2000'li yıllara gelindiğinde ise sektörün gelişimi üzerinde yük oluşturan mevzuat yükleri daha da belirginleşti. 16 Haziran 2012 tarihli genelgenin içine madencilik faaliyetlerinin de dahil edilmesi, sektörde birçok olumsuzluğa yol açtı. Kanunlara ve Anayasaya açıkça aykırı olan bu uygulama ile binlerce izin, ruhsat gibi talepler, Enerji Bakanlığı ile Başbakanlık arasında kaldı. Bu durum ise, Danıştay 8'inci Dairesi tarafından kaldırıldı.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Türkiye Madencilik Meclisi Başkanı İsmet KASAPOĞLU

Öte yandan 18 Şubat 2015 tarihli kanun değişiklikleri ile mesleki yetki ve kazanımlar geçersiz sayıldı. Yine bundan her türlü projeyi ve bunların devlet adına denetimleri de özel şirketlere tanınacak bir hak olarak verildi. Bu uygulama da Anayasa Mahkemesi tarafından ortadan kaldırıldı. Birçok mevzuatın bu süreçte sektörde uygulanması ve uygulamadan kaldırılması kayda değer seviyede ekonomik yüklere yol açtı. Bu noktada, Türkiye'nin, madenciliği herhangi bir ticari faaliyet olarak görmekten vazgeçerek, siyasi projelerle potansiyeli düşürmemesi gerekiyor.

Destek verilirse istihdam ve üretim miktarı artar

Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı
Metin DEMİR

Mevcut durumda hem Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) hem de rödevanslı saha işletmecisi özel sektör şirketlerinde taşkömürü üretimiyle ilgili madencilik faaliyetlerinde bir belirsizlik süreci hakim. TTK'da önemli ölçüde işçi açığı ve buna bağlı üretim kayıpları söz konusu. Öte yandan, Zonguldak havzasında devlet eliyle yapılan madencilik faaliyetlerinin önünün görülememesi gibi bir sıkıntı mevcut. TTK'ya bağlı sahalarda kömür üretimi yapan bünyemizdeki özel sektör firmaları da sıkıntılı süreçten geçiyor.

Soma maden kazasından sonra çıkartılan ve Soma yasası olarak da bilinen 6552 Sayılı Torba Yasa ile yeraltı kömür işletmelerine gelen yüklü ek maliyetlerin rödevanslı saha işletmecilerine etkileri ve dolayısıyla kentin içine girdiği sıkıntılı durum Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'na ve hükümet yetkililerine odamızca her platformda sürekli aktarılarak, Torba Yasa ile gelen ek maliyetlerin karşılanması talep edilerek, üretim ve istihdamın devamının gerekliliği anlatıldı. Bu yoğun çabaların sonucu Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın ve hükümet yetkililerinin Torba Yasa ile gelen maliyetlerin karşılanması için yasa çıkarılacağı sözüyle sektöre müjde verildi. Ardından, 18 Şubat 2015 tarihinde Maden Kanunu'na eklenen Geçici 29'uncu madde ile torba yasayla gelen ek maliyetlerin fiyat farkı olarak ödeneceği hükmü yürürlüğe girdi. Ancak sonrasında fiyat farkı ödemesine dair hesaplamaların yayımlandığı Bakanlar Kurulu kararına göre, maliyet farkının çok az bir kısmı karşılandı. Geçen zaman zarfında ağır maliyetleri karşılayamayan sektör sürekli kan kaybetti. Şirketler, varlıklarını ellerinden çıkarmaya başladı ve istihdam edilen kişi sayısı 5 bin 500'de bin 500'e kadar düştü. Dolayısıyla kömür üretimi durma noktasına geldi, hatta bazı ocaklar kapandı.

6552 sayılı Torba Yasa ile kömür üretimine ton başı 60 TL ek maliyet geldi ve Bakanlar Kurulu kararı ile bu tutarın sadece 22 lirası karşılandı. Ancak, geriye kalan 38 liranın da karşılanması, kent ekonomisi ve sektörün devamlılığı için önemli. Zonguldak havzasındaki kömür madenciliği faaliyetlerine destek verilmesi ile istihdam ve dolayısıyla kömür üretim miktarı artar.

Tasarıma ağırlık verirsek ihracat gelirini artırabiliriz

Madencilik sektörü açısından 'kayıp yıl' olarak geride bırakılan 2015, sektörün 2002'den itibaren devlet desteği ile sürdürülen ihracat artışını sekteye uğrattı. Söz konusu düşüşün altında ise birçok etken var. Ancak, sektörün ihracatını düşüren başlıca neden Çin Halk Cumhuriyeti. Geçen yıl, Çin pazarında görülen gerileme, 2014'te Çin'e yapılan 1.8 milyar dolarlık ihracatın, 2015'te yüzde 22 azalarak, 1.4 milyar dolar seviyesine düşmesine yol açtı. Geçmiş yıllarda da sektörün başlıca ihracat pazarı olan Çin'in 2015'teki söz konusu ani değişimi madencilik sektörünü olumsuz yönde etkiledi. Öte yandan, metalik cevher fiyatlarındaki düşüş de 2015'in ihracat gelirlerinin eksilmesine neden oldu. Bahsi geçen sorunların etkisiyle, 2014'te 4.6 milyar dolarlık madencilik sektörü ihracatı, 2015 yılı sonunda değerde yaklaşık yüzde 16 gerileyerek, yaklaşık 4 milyar dolara, miktarda ise yüzde 5 gerileyerek, 20.1 milyon tona düştü. Ayrıca, 16 Haziran 2012'de çıkarılan maden ve orman izinlerinin Başbakanlık'tan alınmasını kapsayan Başbakanlık Genelgesi'nin sektör üzerinde olumsuz etkileri de 2015'te daha etkin bir şekilde hissedildi. Bu genelgenin çıkmasıyla birlikte özellikle doğal taş sektöründe sorunlar yaşanmaya başladı. Bu noktada, maddi ve bürokratik engeller oluşturan genelgenin uygulanmaya devam edilmesi halinde, sektörün daha da zor durumlara düşeceğini tahmin ediyoruz. Tasarıma ağırlık verilmesi, katma değerli ürünlerin üretilmesini sağlayacak. Bu ürünlerin satışıyla birlikte ise Türkiye mermer ve doğal taşının yurtdışındaki bilinirliğini ve ihracat gelirlerini artırabileceğini düşünüyoruz.

İstanbul Maden İhracatçıları Birliği
Yönetim Kurulu Başkanı Ali KAHYAOĞLU